

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, πόλις εὖξεινος - πολύξενος

THESSALONIKI, a hospitable cosmopolis

Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
Folklife and Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, πόλις εὖξεινος - πολύξενος

THESSALONIKI, a hospitable cosmopolis

Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
Folklife and Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

ΑΡ. ΕΙΣ.	7662
ΑΡ.	407
ΤΑΞ.	ΛΑΟ

Έκδοση Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης
Edition of Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

Copyright:

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού - Γενική Γραμματεία Πολιτισμού
Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
Ministry of Education and Religious Affairs, Culture and Sports - General Secretariat for Culture
Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

Απαγορεύεται η εν όλω ή εν μέρει ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή των κειμένων, των σχεδίων και των φωτογραφιών του βιβλίου χωρίς έγγραφη άδεια
No part of this publication may be reprinted, reproduced or transmitted without written permission

Σχεδιασμός βιβλίου: Χριστίνα Παυλίδου, Akron Aoton
Catalogue design: Christina Pavlidou, Akron Aoton

Στο εξώφυλλο, σχέδιο της Θάλειας Φλωρά-Καραβία, «Ο λιμάν της Θεσσαλονίκης από την Αμφιτρίτη», 5 Ιανουαρίου 1913
On the cover drawing by Thalia Flora-Karavia, "The port of Thessaloniki, view from Amfitrite", 5 January 1913

ISBN 978-960-87188-4-5

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, πόλις εὐξείνος - πολύξενος

THESSALONIKI, a hospitable cosmopolis

Επιμέλεια: Ζήσης Σκαμπάλης | Edited by: Zissis Skambalis

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού - Γενική Γραμματεία Πολιτισμού
Ministry of Education and Religious Affairs, Culture and Sports - General Secretariat for Culture

Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

18 | 5 | 2013

Θεσσαλονίκη, 2013 | Thessaloniki, 2013

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ & ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

BOARD OF TRUSTEES
of the FOLKLIKE & ETHNOLOGICAL MUSEUM
OF MACEDONIA - THRACE

Τακτικά μέλη

Δρ. Μαριάννα Βιλδιρίδη - Χατζητόλιου, πρόεδρος
Αστέριος Λουκάς, αντιπρόεδρος
Ιωάννης Τσούτσας, ταμίας
Απόστολος Βεϊζαδής / Άννα Κεφαλά - Κουράκη /
Μαρία Σαλωνίδου / Ελένη Μανιού

Αναπληρωματικά Μέλη

Ευφροσύνη Ρούπα / Γεώργιος Χαλβατζάκης /
Πάυλος Αθανασιάδης / Μαρία Παπακωνσταντίνου /
Γλυκερία Μελίδου - Κεφαλά / Αλεξάνδρα Κалаιτζόγλου /
Ελένη Κασσιμιτζίκη

Regular members

Dr Marianna Vildiridi - Hatzitoliou, chairwoman
Asterios Loukas, vice-cherman
Ioannis Tsoutsas, treasurer
Apostolos Veizades / Anna Kefala - Kouraki /
Maria Salonidou / Eleni Maniou

Deputy Members

Efrossini Roupa / Georgios Halvatzakis /
Pavlos Athanassiadis / Maria Papakonstantinou /
Glykeria Melidou - Kefala / Alexandra Kalaitzoglou /
Eleni Kassimitziki

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Γενική εποπτεία - συντονισμός εργασιών -
επιμέλεια κειμένων
Ζήσης Σκαμπάλης, Αρχιτέκτων,
Προϊστάμενος Διευθυνας ΛΕΜΜ-Θ

σε συνεργασία με:

Ελένη Μπίντσι, Λαογράφο-Μουσειολόγο ΛΕΜΜ-Θ
Ερήνη Μπότσιου, Λαογράφο-Μουσειολόγο ΛΕΜΜ-Θ

Μουσειολογικός - Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός
Ζήσης Σκαμπάλης, Αρχιτέκτων

Επιστημονικοί Συνεργάτες

Αρετή Κονδυλίδου, Εθνολόγος-Λαογράφος,
Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων
Κεντρικής Μακεδονίας

Ελένη Μπίντσι, Λαογράφος ΛΕΜΜ-Θ

Ερήνη Μπότσιου, Λαογράφος ΛΕΜΜ-Θ

Αμαλία Παπαδοπούλου, Συντηρήτρια Έργων Ζωγραφικής

Χρήστος Μπρούφας, Καθηγητής Ιστορίας Ενδύματος

Ευαγγελία Καμπούρη, Αρχιτέκτων,
επ. Προισταμένη της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων
Κεντρικής Μακεδονίας

Ευφροσύνη Ρούπα, Ιστορικός Εφαρμοσμένων Τεχνών & Ντιζάιν

Αλέξης Δερμεντζόγλου, Δημοσιογράφος,
Κριτικός Κινηματογράφου

Λευτέρης Κωγκαλίδης, Δημοσιογράφος

Ουρανία Ράπτη, Λαογράφος,
Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

Αντωνία Μαυροματίδου, Λαογράφος ΛΕΜΜ-Θ

Video Art

Λένα Αθανασοπούλου, Εικαστικός

Φωτογραφίες

Γιάννης Παπανικολάου, Φωτογράφος
Γιώργης Γερόλυμπος, Φωτογράφος

Συντήρηση εκθεμάτων

Αμαλία Παπαδοπούλου, Συντηρήτρια Έργων Ζωγραφικής
Βικτωρία Κούβελα, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων ΛΕΜΜ-Θ

Μεταφράσεις

Lexicon LP

EXHIBITION CONTRIBUTORS

Supervision - coordination -
editing

Zisis Skambalis, Architect,
Head of directorate of FEMM-Th

in cooperation with:

Eleni Bintsí, Folklorist-Museologist, FEMM-Th
Irene Botsiou, Folklorist-Museologist, FEMM-Th

Museological - Architectural planning

Zisis Skambalis, Architect

Scientific Cooperation

Areti Kondylidou, Ethnologist-Folklorist,
Ephorate of Contemporary and Modern Monuments
of Central Macedonia

Eleni Bintsí, Folklorist, FEMM-Th

Irene Botsiou, Folklorist, FEMM-Th

Amalia Papadopoulou, Conservator of Easel Paintings

Christos Broufas, Costume History Teacher

Evangelia Kambouri, Architect,
hon Head of directorate, Ephorate of Contemporary
and Modern Monuments of Central Macedonia

Efrossini Roupa, Historian of Applied Arts & Design

Alexis Dermentzoglou, Journalist,
Film Critic

Lefteris Kogalidis, Journalist

Ourania Rapti, Folklorist,
Museum of Greek Folk Art

Antonia Mavromatidou, Folklorist FEMM-Th

Video Art

Lena Athanasopoulou, Visual Artist

Photographs

Giannis Papanikolaou, Photographer
Yiorgis Yerolymbos, Photographer

Conservation of artefacts

Amalia Papadopoulou, Conservator of Easel Paintings
Victoria Kouvella, Conservator, FEMM-Th

Translation

Lexicon LP

Γραφιστικός σχεδιασμός
Χριστίνα Παυλίδου, Akron Aotou

Ψηφιακές εκτυπώσεις
Alpha Studio

Ξυλουργικές εργασίες
Εμμανουήλ Μακρίδακης / Θωμάς Κυδάς

Τεχνική υποστήριξη
Γιάννης Παπανικολάου

Ηλεκτρολογικές εργασίες
Μπέλιος - Παπαδημητρίου Ο.Ε.

Ακρυλικά φύλλα
Τόλιας Κουτιανούδης

Χρωματισμοί
Κώστας Αντίνου

Μεταλλικές κατασκευές
Γιάννης Εξητόρης

Διοικητική και Γραμματειακή υποστήριξη
Αριστεά Κορακάκη / Σοφία Χρυσουλίδου /
Ιωάννα Αμίτσα / Ρένα Φραγκιοδάκη /
Πολυξένη Αθανasiάδου / Μαρία Δεβετζάκη /
Άρτεμις Αντωνιάδου

Φύλαξη
Γιώργος Πολίτης / Διονύσης Πλατιώτης /
Μαρία Ανασιάδου / Βασίλειος Κατζάρας

Δωρητές αντικειμένων
Νίκος Γεωργόπουλος & Αλκήμη Γεωργοπούλου - Τσούκα /
Μαρία Γιαννακίου / Θεόδωρος Γιαννιώτης /
Αναστασία Δεληβοριά / Χρήστος Διάφας /
Δημήτρης Ιωάννου / Ευαγγελία Καλιγιάννη /
Εμμανουήλ Κριαράς & Αικατερίνη Στριφτού - Κριαρά /
Ιωάννης Κωνσταντινίδης / Αλίκη Μαλκότση /
Ελένη & Ολμπία Μανδαμαδιώτη / Σωτήριος Μαράτος /
Παρασκευή Μαυρομάτη - Θεοφάνους / Κωνσταντίνα Μελά /
Ευδοκία Μηλιατζίδου - Ιωάννου / Βασιλική Μήταλα /
Δημήτριος & Ουρανία Μπουζιάνη / Χρήστος Μπουφάς /
Μαίρη Νικολαΐδου / Ολμπία Νικολαΐδου /
Ειρήνη Παπαβασιλείου / Αμαλία Παπαδοπούλου /
Ελένη Παπαϊωάννου - Κελεμουρίδου / Ζίνα Περίδου /
Μαρία Πιτυνίκη / Χαρίκλεια Σάκη / Μαίρη Σαμαρά /
Ελένη Σιδέρη / Κωνσταντίνος & Αριστείδης Σιώμος,
Γεωργία & Αικατερίνη Σιώμος / Γεώργιος Σταμπούλης /
Στέλλα Τζωρτζίδου / Αθανασία Τσακίρη /
Βασίλης Τσαρτσιώτης / Βασιλική Χαλκιά

Δανειστές αντικειμένων
Δημοτική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης /
Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης /
Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδας /
Μερσίνα Αθανasiάδου / Κατερίνα Βουνούκη /
Αγνή Γκάρα - Δημητριάδη / Μαρία Κούβα /
Χρήστος Μπουφάς / Αμαλία Παπαδοπούλου /
Βασιλική Πιρίντσι / Τάσος Χατζηλεμονίδης / Ελένη Χρυσίδου /
Χρυσόστομος Χρυσουλίδης

**Για την παραχώρηση της άδειας χρήσης φωτογραφιών
και σχεδίων από τα αρχεία/-α τους,
ευχαριστούμε τους**
9th Ephorate of Byzantine Antiquities /
Αρχείο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών /
Αρχείο Χαρτογραφικής Κληρονομιάς, Γενικά Αρχεία του Κράτους / Γιώργος Βελένης /
Εκδόσεις Αγιορείτικης Εστίας /
Εκδόσεις Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας /
Εκδόσεις Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών / Εκδόσεις Ζαρζώνη /
Εκδόσεις Ήβος / Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού / Istituto Geografico de Agostini /
Νίκος Καλογιρίου / Ευαγγελία Καμπούρη / Αλέκα Καραδήμου - Γερόλυμπος /
Μουσείο Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης / Χρήστο Μπουφά /
Περιοδικό Εντευκτήριο /
Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας Τμήματος Αρχιτεκτονών ΑΠΘ /
Στέργιο Τσιούμα / Βίλμα Χαστάογλου

Ευχαριστούμε
την Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας
για τη διάθεση επιστημονικού προσωπικού

Graphic design
Christina Pavlidou, Akron Aotou

Digital printing
Alpha Studio

Carpentry
Emmanouel Makridakis / Thomas Kydas

Technical support
Giannis Papanikolaou

Electrical work
Belios - Papademetriou Co

Plexiglass
Tolias Koutianoudis

Painting
Kostas Antinou

Metal constructions
Yannis Exintaris

Administrational and Secretarial support
Aristea Korakaki / Sofia Chrysoulidou /
Ioanna Amitsa / Rena Frangiadaki /
Polyxeni Athanasiadou / Maria Devetzaki /
Artemis Antoniadou

Security services
Giorgos Politis / Dionissis Platiotis /
Maria Ananiadou / Vassileios Katzaras

Donors of museum artefacts
Nikos Georgopoulos & Alkmini Georgopoulou - Tsouka /
Maria Giannakikou / Theodoros Gianniotis /
Anastassia Delivoria / Christos Diafas /
Dimitris Ioannou / Evangelia Kaligianni /
Emmanouel Kriaras & Ekaterini Striftou - Kriara /
Ioannis Konstantinidis / Aiki Malkotsi /
Ellie & Olympia Mandamadioti / Sotirios Maratos /
Paraskevi Mavromati - Theofanous / Konstantina Mela /
Evdokia Miliatzidou - Ioannou / Vassiliki Mitala /
Dimitrios & Ourania Bouziani / Christos Broufas /
Mary Nikolaidou / Olympia Nikolaidou /
Irene Papavasileiou / Amalia Papadopoulou /
Eleni Papaioannou - Kelemouridou / Zina Perdiou /
Maria Pityniki / Chariklia Sakki / Mary Samara /
Eleni Sideri / Konstantinos & Aristides Siomos,
Georgia & Ekaterini Siomos / Georgios Stamboulis /
Stella Tzortzidou / Athanassia Tsakiri /
Vassilis Tsartsiotis / Vassiliki Chalkia

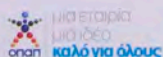
Lenders to the exhibition
Municipal Art Gallery of Thessaloniki /
Thessaloniki International Film Festival /
National Theatre of Northern Greece /
Mersina Athanasiadou / Katerina Vounouki /
Agni Gara - Dimitriadi / Maria Kouva /
Christos Broufas / Amalia Papadopoulou /
Vassiliki Pirintsi / Tassos Chatzilemonidis / Ellie Chryssidou /
Chrysostomos Chrysoulidis

**We wish to thank the following people
who permitted us to use copies of photos and drawings
from their own archives**

9th Ephorate of Byzantine Antiquities /
Archive of the Centre for Asia Minor Studies /
Archive of the Cartographic Heritage, General Archives of the State / Georgios Velenis /
Mount Athos Center /
Publications of the National Bank of Greece /
Publications of the Society for Macedonian Studies / Zarzonis Publications /
Ivos Publications / Historical Archive of Greek Refugees / Istituto Geografico de Agostini /
Nikos Kalogirou / Evangelia Kambouri / Aleka Karadimou - Gerolympou /
Museum of Photography Thessaloniki / Christos Broufas /
Entelktirio magazine /
School of Architecture, Faculty of Engineering, Aristotle University of Thessaloniki /
Stergios Tsioumas / Vilma Chastaglou

We wish to thank
Ephorate of Contemporary and Modern Monuments
of Central Macedonia for disposing scientific cooperation

Χορηγός Sponsor

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ CATALOGUE CONTRIBUTORS

Κείμενα Texts

Ζήσης Σκαμπάλης	Z.Σ.	Z.S.	Zissis Skambalis
Ευαγγελία Καμπούρη	E.K.	E.K.	Evangelia Kambouri
Ειρήνη Μπότσιου	E.M.	I.B.	Irene Botsiou
Αρετή Κονδυλίδου	A.K.	A.K.	Areti Kondylidou
Λευτέρης Κογκαλίδης	Λ.Κ.	L.K.	Lefteris Kogalidis
Ευφροσύνη Ρούπα	E.P.	E.R.	Efrossini Roupa
Αλέξης Δερμεντζόγλου	A.Δ.	A.D.	Alexis Dermentzoglou
Ουρανία Ράπτη	O.P.	O.R.	Ourania Rapti
Ελένη Μπίντση	Ελ.Μ.	E.B.	Eleni Bintsi
Αικατερίνη Δούκα-Καμπίτογλου	A.Δ.-Κ.	E.D.-K.	Ekaterini Douka-Kabitoglou
Χρήστος Μπρούφας	Χ.Μ.	C.B.	Christos Broufas
Λένα Αθανασοπούλου	Λ.Α.	L.A.	Lena Athanasopoulou
Αμαλία Παπαδοπούλου	A.Π.	A.P.	Amalia Papadopoulou

Μεταφράσεις Translations

Lexicon LP	Lexicon LP
Λουίζα Τζόυσεϋ	Louise Joycey
Φωτεινή Αποστόλου	Fotini Apostolou
Αντωνία Μαυροματίδου	Antonia Mavromatidou
Ιουλία Τσολακίδου	Juliette Tsolakidis

Φωτογραφίες έκθεσης και αντικειμένων Photographs of exhibition and artefacts

Γιάννης Παπανικολάου	Giannis Papanikolaou
----------------------	----------------------

Γραφιστικός σχεδιασμός Graphic design

Χριστίνα Παυλίδου, Akron Aoton	Christina Pavlidou, Akron Aoton
--------------------------------	---------------------------------

Εκτύπωση-βιβλιοδεσία Printing-binding

Π. Πεταλωτής & Σία ΟΕ	P. Petalotis & Co
-----------------------	-------------------

Περιεχόμενα

Contents

Προλεγόμενα		Forewords	
Δρ. Μαριάννα Βιλδιρίδη-Χατζητόλιου, Πρόεδρος Δ.Σ. ΛΕΜΜ-Θ	II	Dr Marianna Vildiiridi-Hatzitioliou, Chairwoman, Board of Trustees, FEMM-Th	
Ζήσης Σκαμπάλης, Προϊστάμενος Διεύθυνσης ΛΕΜΜ-Θ	13	Zissis Skambalis, Head of the Directorate of the FEMM-Th	
Εισαγωγή	21	Introduction	
Η γεωφυσική οικουμενικότητα	23	Geophysical ecumenism	
Γιώργος Θέμελης, 1900-1976	24	Giorgos Themelis, 1900-1976	
Η ίδρυση της πόλης, 315 π.Χ.	27	The founding of the city, 315 BC	
Η Ρωμαϊκή πόλη, 2ος αι. π.Χ. - 4ος αι. μ.Χ.	28	The Roman city, 2nd century BC - 4th century AD	
Η Βυζαντινή πόλη, 4ος αι. μ.Χ. - 1430	29	The Byzantine city, 4th century AD - 1430	
Η Οθωμανική περίοδος, 1430 - 1912	30	The Ottoman period, 1430 - 1912	
Όλυμπος - Άθως	32	Olympus - Athos	
Ο φιλόπολις άγιος	33	The city-loving patron saint	
1912	36	1912	
Θεσσαλονίκη, η φιλόξενη αστική γη	37	Thessaloniki, hospitable urban land	
1918, το Σχέδιο Εμπράρ	40	1918, The Hébrard Plan	
Χάνια και Ξενοδοχεία - από τον 19ο στον 20ό αιώνα	42	Inns and Hotels - from the 19th to 20th century	
Η πολυκατοικία	55	The apartment building	
Ένα ενδιαφέρον ξεκίνημα	56	An interesting start	
Τα επτά σκαλοπάτια	58	The seven steps	
Το νέο αστικό τοπίο	59	The new townscape	
Λουκάς Βενετούλιας, 1930-1984	60	Loukas Venetoulis, 1930-1984	
Λεοντοπόδαρα και φορμάικες	61	Claw-foot chairs and formica	
Το έπιπλο στη Θεσσαλονίκη του 20ού αιώνα	63	Furniture in 20th century Thessaloniki	
Παραδοσιακές πρακτικές και σύγχρονες μέθοδοι συντήρησης	76	Conservation: Traditional Practices and Modern Methods	
Σχολεία του μεσοπολέμου	78	Schools of the interwar period	
Ο κινηματογράφος	89	The Cinema	
Τάκης Κανελλόπουλος: ο ποιητής της εικόνας	90	Takis Kanellopoulos: the poet of images	
Ματιές στην κοινωνική ιστορία της Θεσσαλονίκης μέσα από τις κινηματογραφικές της αίθουσες	91	A view of the social history of Thessaloniki through its cinema theaters	
Εκείνες και εκείνες	95	Her and Her	
Σινεμά και πόζα		Cinema and pose	
Η τηλεόραση	100	Television	
Η λατέρνα	101	Barrel organ	
Η δημοκρατία του συναισθήματος	108	A democracy of feeling	
Κινηματογράφος Διονύσια	110	The Dionysia Cinema	
Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης	111	The Thessaloniki International Fair	
Φεστιβάλ Κινηματογράφου: ένα σταυροδρόμι επιθυμίας	113	The Film Festival: A crossroads of desire	

Το λιμάνι	114	The Port
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	116	Aristotle University of Thessaloniki
Λίγα λόγια για τον καθηγητή λαογραφίας, Στίλπον Κυριακίδη	124	A few words about the professor of Folk Studies of AUTH, Stilpon Kyriakidis
Το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος	126	The National Theatre of Northern Greece
Πληθυσμιακή κινητικότητα: οι «ντόπιοι» και οι «ξένοι» της Θεσσαλονίκης	128	Population mobility: the "natives" and "foreigners" in Thessaloniki
Η αστική υπόσχεση	134	The urban promise
Χρόνος, το κρίσιμο μέγεθος της νεωτερικότητας	135	Time, the critical factor of modernity
Η πόλη περιθάλπει τις αντιφάσεις	137	A city takes care of contradictions
Ζωή Καρέλλι: Η Θεσσαλονικά δικιά μας ποιήτρια	138	Zoe Karelli: Our own Thessalonian poet
Από το βεστιάριο του ΚΘΒΕ	146	From NTNG's wardrobe
Το Σύννεφο	148	The Cloud

Δρ. Μαριάννα Βιλδιρίδη-Χατζητόλιου

Πρόεδρος Δ.Σ. Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης

Είναι μια ευτυχής συγκυρία για το Συμβούλιό μας να εορτάζει τη συμπλήρωση 40 χρόνων από την έναρξη λειτουργίας του Μουσείου, που ερευνά και προβάλλει τον νεώτερο πολιτισμό του τόπου μας. Το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, όταν άνοιξε τις πύλες του στο κοινό το 1973, ήταν μόλις το δεύτερο κρατικό Μουσείο που διέθετε η Θεσσαλονίκη, μετά το Αρχαιολογικό. Στεγασμένο πλέον σε ένα ιστορικό κτήριο της πόλης, την έπαυλη Μοδιάνο, γνωστή και ως Παλιό Κυβερνείο, το Λαογραφικό Μουσείο Βορείου Ελλάδος που ίδρυσε η Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα το 1957, επανιδρύθηκε το 1970 ως ΝΠΔΔ με το νέο του όνομα: Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας.

Μέσα σε αυτά τα σαράντα χρόνια η έρευνα του πρόσφατου πολιτισμού στον Βορειοελλαδικό χώρο που διεξήγαγε το επιστημονικό προσωπικό του Μουσείου, πολλαπλασίασε τις συλλογές, που περιλαμβάνουν πάνω από 24.000 αντικείμενα, και απέδωσε μόνιμες εκθέσεις, έναν μεγάλο αριθμό περιοδικών εκθέσεων, εκδόσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, ημερίδες, σεμινάρια, κύκλους ομιλιών και διαλέξεις. Το ΛΕΜΜ-Θ μοιράστηκε πρόθυμα την εμπειρία και τη γνώση από την οργάνωση και τη λειτουργία ενός μουσείου προσανατολισμένου στην ανάδειξη του νεώτερου πολιτισμού με ιδρύματα και φορείς που ανέλαβαν όμοιες πρωτοβουλίες, ασκώντας γνωμοδοτική και συμβουλευτική δραστηριότητα.

Η επαύξηση των διαθέσιμων χώρων του Μουσείου ειδικά στον τομέα της κοινοποίησης, δηλαδή οργάνωσης και φιλοξενίας εκθέσεων, υπήρξε για τη διοίκησή μας υψηλή προτεραιότητα και απέδωσε την κατασκευή του Κτηρίου Περιοδικών Εκθέσεων και του περιβάλλοντος χώρου το 2008. Στις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο νέο κτήριο και στον αύλειο χώρο περιλαμβάνονται, πέραν των περιοδικών εκθέσεων, θερινά εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης, εκπαιδευτικά προγράμματα, καλλιτεχνικά εργαστήρια, παραστάσεις θεάτρου σκιών, αφήγηση και σεμινάρια για την αφήγηση παραμυθιών, ευκαιρίες για την ανανέωση της επαφής του Μουσείου με όλες τις ηλικίες. Ο αριθμός των μαθητών που επισκέπτονται ετησίως το ΛΕΜΜ-Θ ξεπερνά τους 13.000, από τους οποίους οι 7.500 συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα που οι μουσειοπαιδαγωγοί του Μουσείου παρουσιάζουν με εξαιρετικό ζήλο καθιστώντας την επίσκεψη των μαθητών μια αξέχαστη εμπειρία.

Η συνδιοργάνωση εκθέσεων με άλλους φορείς της πόλης, συνέβαλε στην ευρύτερη κοινοποίηση της δραστηριότητας του ΛΕΜΜ-Θ, με πιο πρόσφατη την Περιοδική Έκθεση «Μια ιστορία από φως, στο φως», την οποία συνδιοργανώσαμε με το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και είχε την ευτυχή κλιμάκωση να φιλοξενηθεί στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων και να ανακοινωθεί στο Μουσείο Ακρόπολης, που την υποστήριξε με εκπαιδευτική δράση.

Ένας άλλος τομέας στον οποίο έδωσε το Συμβούλιό μας ιδιαίτερο βάρος είναι η ένταξη του ΛΕΜΜ-Θ στο Πρόγραμμα της Κοινωνίας της Πληροφορίας το 2006 και η συνέχισή του στο Πρόγραμμα της Ψηφιακής Σύγκλισης στο οποίο πρόσφατα το Μουσείο εντάχθηκε. Με το πρώτο, το ΛΕΜΜ-Θ ξεκίνησε την ψηφιοποίηση των συλλογών του, ενώ με το δεύτερο θα ολοκληρωθεί η ψηφιοποίηση αλλά και θα γίνουν προσπελάσιμες στις απομακρυσμένες περιοχές οι εκθέσεις, οι συλλογές, η βιβλιοθήκη του Μουσείου, εκτείνοντας την εκπαιδευτική και μορφωτική του δραστηριότητα στον ψηφιακό κόσμο.

Τα επόμενα βήματα του Μουσείου κατευθύνονται, ως προς τον τομέα της κοινοποίησης, στην ολοκλήρωση του κύκλου των μόνιμων εκθέσεων που περιλαμβάνει τη διατροφή και την κατοικία στην παραδοσιακή κοινωνία, στην εξακρίνιση των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων εκτός του κεντρικού κτηρίου, στην εκδοτική δραστηριότητα.

Το ΛΕΜΜ-Θ συμμετέχει στις επετειακές εκδηλώσεις της πόλης μας οργανώνοντας περιοδικές εκθέσεις με αντικείμενα από τις συλλογές του, με τις οποίες επιχειρεί να συμβάλλει στη γνώση του νεώτερου πολιτισμού με τρόπο χρήσιμο για τον σύγχρονο άνθρωπο. Έτσι, για τα 2300 χρόνια της Θεσσαλονίκης, οργάνωσε το 1985 την Περιοδική Έκθεση «Αστικό Ελληνικό Σπίτι Θεσσαλονίκης, 1880-1912».

Για τα εκατό χρόνια από την απελευθέρωση της πόλης το Μουσείο μας παρουσιάζει την έκθεση «Θεσσαλονίκη, πόλις εύξεινος-πολύξενος», η οποία αναφέρεται στον μετασχηματισμό της πόλης κατά τη μετάβασή της στη νεωτερική εποχή. Ο μετασχηματισμός αυτός υπήρξε ριζικός, καθώς συνέβαινε παράλληλα με παγκόσμια ιστορικά γεγονότα: δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι και πόλεμοι τοπικοί αλλά ευρύτερης γεωπολιτικής σημασίας. Επιπλέον, φυσικές καταστροφές όπως η πυρκαγιά του 1917 και οι δύο μεγάλοι σεισμοί, η αναδιάταξη της πληθυσμιακής σύνθεσης της πόλης, κάποτε με τραγικές συνθήκες, και το μεταπολεμικό κύμα αστυφιλίας που πολλαπλασίασε τον πληθυσμό και την έκταση της Θεσσαλονίκης. Πώς κρατήθηκαν στη ζωή, αλλά και πώς πλούτισαν τη ζωή τους σε τέτοιες συνθήκες άνθρωποι συχνά τόσο ποικίλης γεωγραφικής προέλευσης, επιχειρεί να δείξει η έκθεση με αντικείμενα από τις συλλογές του ΛΕΜΜ-Θ και άλλα που πρόθυμα μας δάνεισαν φίλοι του Μουσείου. Η απάντηση συμπυκνώνεται στον τίτλο της έκθεσης: Η Θεσσαλονίκη υπήρξε πόλις *εύξεινος* και *πολύξενος*. Ήδη από την ίδρυσή της.

Dr. Marianna Vildiiridi-Hatzitoliou

Chairwoman of the Board of Trustees, Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

It is a happy occasion for our Board the celebration of completing 40 years since the launch of the Museum that explores and display the contemporary culture of our country. When the Folklife and Ethnological Museum of Macedonia-Thrace, opened its gates to the public in 1973, it was only the second state Museum that Thessaloniki had, next to the Archeological. Now housed in a historic building of the city, the villa Modiano, also known as Old Government House, the Folklife Museum of Northern Greece, which was founded by the Macedonian Educational Society in 1957, was reestablished in 1970 as a Public Entity with its new name: Folklife and Ethnological Museum of Macedonia.

Within these forty years the research of the recent culture in Northern Greece, that the scientific staff of the Museum conducted, multiplied its collections, that include over 24,000 objects, and yielded permanent exhibitions, a large number of temporary exhibitions, summer creativity workshops, publications, educational programs, workshops, seminars, speeches and lectures. The FEMM-Th willingly shared its experience and knowledge of the organization and operation of a museum that oriented in the elevation of the contemporary culture with institutions and organizations that took over similar initiatives, exercising advisory and consultative activity.

The increase of available spaces of the Museum especially in the sector of the notification, namely organizing and hosting exhibitions, has been for our administration a high priority and that ascribed the construction of the building of Temporary Exhibitions and its surrounding area in 2008. The activities, that are taking place in the new building and the courtyard, include, in addition to the temporary exhibitions, educational programs, art workshops, Shadow Theater performances, narration and workshops on storytelling, opportunities to renew the contact between the Museum and people of all ages. The numbers of students who visit annually FEMM-Th exceed 13,000; 7,500 of which get involved in educational programs of the museum that museum educators present with great zeal making the students visit an unforgettable experience.

The co-organization of exhibitions with other city agencies and beyond the city, contributed to a wider notification of the activity of FEMM-Th, with the most recent the Temporary Exhibition "Light on light: an illuminating story", which was co-organized with the Museum of Byzantine Culture and had a happy escalation to be accommodated by Technopolis in the City of Athens and to be announced in the Acropolis Museum which supported the exhibition with educational activity.

Another area in which our Board gave great importance was the integration of FEMM-Th in the Operational Program of Information Society in 2006 and its continuation in the Program of Digital Convergence, which the Museum recently joined. With the first, FEMM-Th started the digitization of its collections, whereas the latter will complete the digitization and will make accessible the exhibitions, collections, the Museum library to remote areas, extending its educational and learning activity in the digital world.

The next steps of the museum, as to the field of communication, are directed to the completion of the cycle of permanent exhibitions that include the diet and the dwelling in traditional society, the expansion of its educational programs outside of the main building and the publishing activity.

The FEMM-Th participates in the celebrations of our city pursuing that way to contribute, by presenting artifacts from its collections, to the knowledge of the recent past, making this knowledge useful for today. Therefore, for the 2300 years of Thessaloniki the museum organized in 1985 the Temporary Exhibition "Urban Greek House of Thessaloniki, 1880-1912".

For the one hundred years from the liberation of the city the Museum presents the exhibition "Thessaloniki, a hospitable cosmopolis", which refers to the transformation of the city during its transition in modern times. This transformation was radical in all areas of the city, as it happened in parallel with events of global historic importance, such as the two World Wars, localized wars that had broader geopolitical importance, natural disaster, such as the great fire of 1917, the rearrangement of the demographic composition of the city in dramatic conditions, such as the settling of refugees in 1922-1923, and also with tragic circumstances, such as the loss of the Jewish community during the years of the Nazi occupation. The great wave of urbanization in the early postwar decades multiplied the population and the area of Thessaloniki. How people stayed alive and how they enriched their lives in such circumstances, often so diverse by geographical origin, this exhibition attempts to show with objects from the collections of FEMM-Th and other objects that the Friends of the Museum willingly lent us. The answer is encoded in the title of the exhibition: Thessaloniki was a *hospitable cosmopolis*. Ever since its establishment.

Ζήσης Σκαμπάλης

Προϊστάμενος Διεύθυνσης Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης

«Θεσσαλονίκη, πόλις εὐξείνος-πολύξενος», τίτλος για την έκθεση με την οποία το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης συμμετέχει στις εκδηλώσεις για το ιωβηλαίο της Θεσσαλονίκης και «τίτλος» για την πόλη που πέρασε στη νεωτερική εποχή κρατώντας μεγάλο μέρος από την αστική της υπόσχεση: να συντηρήσει τη συλλογική ζωή με πληρότητα και ομορφιά.

Η έκθεση επιχειρεί να ανιχνεύσει αυτήν τη μετάβαση και να ερμηνεύσει την αφομοιωτική δύναμη της πόλης. Η Θεσσαλονίκη απορρόφησε τους κραδασμούς από πυκνά και δραματικά ιστορικά γεγονότα και φυσικές καταστροφές και τετραπλασιάστηκε μέσα στα τελευταία εκατό χρόνια, ως πόλις εὐξείνος-πολύξενος, όπως την κληροδότησε ο ελληνοιστικός οικουμενισμός που την ίδρυσε και η βυζαντινή ομνιστική της παράδοση: *ουδείς άπολις όσο υπάρχει η Θεσσαλονίκη*: ένας αποφαιτικός ορισμός -ο πληρέστερος ίσως- του αστικού φαινομένου, όταν αυτό αξίζει να λέγεται πόλη. Διατυπωμένος τον 14ο αιώνα από τον λόγιο Νικηφόρο Χούμνο, σήμερα ακούγεται επίκαιρος προς τους ντόπιους και ενθαρρυντικός προς τους νέους κατοίκους, τους πρόσφατους «ξένους», να ανοικτούν στη συλλογική ζωή.

Η έκθεση αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες, τις οποίες ανοίγει ένας σύντομος πρόλογος και κλείνει ένα ολιγόλεπτο βίντεο.

Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται το ευρύτερο περιβάλλον και η ιδιότυπη γεωφυσική οικουμενικότητα που αναπτύχθηκε ανάμεσα στους οικισμούς στην ακτογραμμή και την ενδοχώρα του Θερμαϊκού κόλπου. Η οικουμενικότητα αυτή θα περάσει στην πόλη που ιδρύει ο Κάσσανδρος το 315 π.Χ. εναρμονιζόμενη με την ελληνοιστική οικουμενικότητα: κατόπιν, με αυξομειούμενη ένταση θα διασχίσει τους πολιτισμούς που θα ακολουθήσουν, τον ρωμαϊκό, τον βυζαντινό και τον οθωμανικό και θα διευρυνθεί με νέους θεσμούς, όταν η Θεσσαλονίκη ενσωματωθεί στην ελληνική πολιτεία.

Αφετηρία της δεύτερης ενότητας είναι το 1912, έτος έναρξης του ελεύθερου βίου της πόλης. Ωστόσο, η βαθιά μεταβολή στους όρους συγκρότησης του συλλογικού βίου έχει πραγματική αφετηρία την πυρκαγιά του 1917 και την ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης πόλης σύμφωνα με ένα πρόγραμμα αιχμής, που περιελάμβανε σύγχρονο σχεδιασμό -το σχέδιο Εμπράρ- και τολμηρή διαχείριση στην αναδιανομή του αστικού εδάφους: οι όροι αυτοί θα προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες που διαμόρφωσε η εγκατάσταση των προσφύγων του 1923, των «ξένων» της εποχής, τότε που η Θεσσαλονίκη έγινε *φιλόξενη αστική γη*. Τα επείγοντα προβλήματα στέγασης θα επιταχύνουν θεσμικές διαδικασίες και ένας νέος οικοδομικός τύπος, η *πολυκατοικία*, θα αναδιοργανώσει δραστικά τον ιδιωτικό βίο και θα αναχθεί σε σύμβολο του νεωτερικού τρόπου κατοικίας. Η πολυκατοικία υπήρξε καινοτόμος και συμβατή προς την επιθυμητή πύκνωση του αστικού ιστού και τη σύγχρονη, πιο δίκαιη, οργάνωση της κοινωνίας, αλλά κατέληξε να ταυτιστεί με την υπερεντατική εκμετάλλευση της αστικής γης και τη συρρίκνωση του δημοσίου χώρου.

Η μεταμόρφωση του αστικού τοπίου με ρυθμούς ταχύτερους από τη διάρκεια μιας γενιάς έκανε «ξένους» τους ντόπιους στον τόπο τους. Την αποξένωση αυτή αποδίδουν τα αστικά τοπία της Θεσσαλονίκης του Λουκά Βενετούλια, ένα από τα οποία, η «οδός Δωδεκανήσου», παρουσιάζεται στην έκθεση. Στην απροθυμία της γενιάς που γεννήθηκε και μεγάλωσε στο προνεωτερικό αστικό περιβάλλον να ακολουθήσει το νεωτερικό πρόγραμμα στην οργάνωση της κατοικίας μεταφέροντας τον βαρύ και ογκώδη οικιακό εξοπλισμό στα μικρά και χαμηλοτάβανα διαμερίσματα, αναφέρονται δύο εκθεσιακοί χώροι της ενότητας αυτής. Είναι το απρόσιτο «μαυσωλείο» με τη σαλοτραπεζαρία και η πρακτική κουζίνα, ή αλλιώς τα λεοντοπόδαρα και οι φορμάκες.

Στην ίδια ενότητα παρουσιάζεται η μετάβαση από το χάνι στο ξενοδοχείο, η μεταβολή στο κατ' εξοχήν κτήριο φιλοξενίας των πόλεων. Ανάμεσα στο 1925 και το 1935 κατασκευάστηκαν εκατό νέα ξενοδοχεία με 6.000 κλίνες, πολλά από αυτά με φιλόδοξες προτιμήσεις στον εκλεκτικιστικό κανόνα.

Η δεύτερη ενότητα ολοκληρώνεται με την καινοτόμο σχολική αρχιτεκτονική που εμφανίζεται ταυτόχρονα με τις πολυκατοικίες στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Οι απείρτιτοι, λευκοί όγκοι των σχολείων που έφεραν τον μοντερνισμό στην εκλεκτικιστική Θεσσαλονίκη, περιέκλειαν το σύγχρονο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της νεωτερικότητας, δηλαδή τη διάχυση της παιδείας.

Η τρίτη ενότητα παρουσιάζει τα μαζικά μέσα ψυχαγωγίας της νεωτερικότητας, τον κινηματογράφο και την τηλεόραση, και τους νέους θεσμούς της οικουμενικότητας που αποτόλμησε η πόλη το 1926, το Πανεπιστήμιο και τη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, που προσετέθηκαν στην αρχαιότερη υποδομή οικουμενικότητας της πόλης, το λιμάνι. Αλλά και τον κινηματογράφο, ως τέχνη, ως κριτική ματιά στην κοινωνία, στήριξε η πόλη οργανώνοντας φεστιβάλ, την ίδια περίοδο με την ίδρυση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, στις αρχές του 1960. Το Φεστιβάλ Κινηματογράφου παρουσιάζεται με τον Χρυσό Αλέξανδρο, το αγαλματίδιο του πρώτου βραβείου του θεσμού και το Θέατρο με ένα προσωπείο από θεατρικό έργο. Στην ίδια ενότητα μια συσκευή μηχανικής αναπαραγωγής μουσικής, η λατέρνα, και μια άλλη ηλεκτρικής αναπαραγωγής, το τζουκ-μποξ, παρουσιάζονται ως τεκμήρια ψυχαγωγίας σε δημόσιο χώρο.

Η τελευταία ενότητα περιλαμβάνει δύο θέματα. Την αφήγηση επτά δεκαετιών με ενδύματα από παραστάσεις του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος και το θέμα της πληθυσμιακής κινητικότητας. Η αστική ζωή της Θεσσαλονίκης ανέπτυξε μια αμοιβαία σχέση με το Θέατρο ενθαρρύνοντας τις γυναίκες της πόλης να διευρύνουν τις ενδυματολογικές επιλογές τους, ενώ και οι ενδυματολόγοι του Θεάτρου τις παρατήρησαν και εμπνεύστηκαν από αυτές: αυτό το γνώριμο παιχνίδι της παράστασης και της αναπαράστασης ομόρφυνε τη συλλογική ζωή.

Στην τελευταία εκθεσιακή επιφάνεια το θέμα του «ξένου» επανέρχεται. Τα βαριά ιστορικά γεγονότα που διέτρεξαν τη Θεσσαλονίκη με τις μετακινήσεις που προκάλεσαν, ο μετασχηματισμός της πόλης που από 900 εκτάρια και 158.000 κατοίκους το 1912 φτάνει σήμερα τα 6.000 και 800.000 αντίστοιχως, δείχνουν ότι η πόλη αυτή αντήχησε τη συλλογική ζωή, ότι αφομοίωσε

σε 100 χρόνια τετραπλάσιο πληθυσμό, και η ικανότητά της αυτή ερμηνεύεται με την εγγενή της οικουμενικότητα. Η συλλογική ζωή ωστόσο δεν συντηρείται χωρίς υπερβατικούς όρους στη συγκρότησή της. Στις προθήκες τοποθετήσαμε, ανάμεσα σε άλλα, αντικείμενα μη αναγκαία για τη διατροφή και την ενδυμασία, αλλά αναγκαία για να στηρίζουν τη ζωή του μετανάστη και του πρόσφυγα στον καινούργιο τόπο: φυλαχτά, εικόνες, φωτογραφίες, αντικείμενα που βρίσκονται μέσα στους μπόγους και τις βαλίτσες του μετακινούμενου πληθυσμού.

Στην ίδια επιφάνεια ένα δημοτικό τραγούδι εκφράζει τον πόνο από τη διάρρηξη του δεσμού με τη γη στη σύγχρονη πόλη, όπου το ιερότερο έδαφος, το χώμα της ταφής, είναι ακριβό και αγορασμένο. Η διάρρηξη του δεσμού με τον τόπο είναι στοιχείο της νεωτερικότητας και αιτία της αποξένωσης του ανθρώπου της πόλης. Η έννοια του ξένου δεν είναι μόνο θέμα ταξιδιωτικού εγγράφου αλλά τώρα συμπεριλαμβάνει και τον ντόπιο, γιατί ο επιταχυνόμενος χρόνος της νεωτερικότητας του αφαιρεί τις παραστάσεις της συλλογικής ζωής, τα στηρίγματα και τις αναφορές σε τοπόσημα της πόλης· ο χρόνος της νεωτερικότητας μετέβαλε σε ανοίκειο τον οικείο χώρο της παιδικής ηλικίας. Αυτό το σιωπηλό νεωτερικό αστικό τοπίο κατέγραψε ο Βενετούλιας· στην πίεση του νεωτερικού χρόνου αντιστάθηκε με τα αργά του πλάνα ο κινηματογραφιστής Τάκης Κανελλόπουλος· έναν άγνωστο αλλά κοντινό μας «ξένο» ανεβάζει στην αστική σκηνή η Ζωή Καρέλλη «διορθώνοντας» τη βιβλική αφήγηση, όταν τολμά να προτάξει το άρθρο «ή» στο ουσιαστικό «άνθρωπος», στο ποίημα «Ή Άνθρωπος» και να αναγνωρίσει ότι η μετάβαση στη νεωτερικότητα έχει διαβατήριο την αποξένωση και τη μοναξιά. Αυτές οι τρεις ομοιόθετες στάσεις από τρεις δημιουργούς της Θεσσαλονίκης φωτίζουν το παράδοξο της νεωτερικότητας να πυκνώνει τον κοινωνικό ιστό απομονώνοντας τους ανθρώπους.

Το αστικό φαινόμενο, ωστόσο, όταν αξίζει να ονομάζεται πόλη, αντλεί από τις αντιφάσεις. Η ανάδειξη των «σκοτεινών» πτυχών της νεωτερικότητας κάνει αληθινή τη σύγχρονη συλλογική ζωή, δρα ευεργετικά πάνω της και την ενθαρρύνει να αναζητήσει την αλήθεια της στον παρόντα χρόνο και με δικές της παραστάσεις να «αξιωθεί την πόλη» δηλαδή να διεκδικήσει πληρότητα και ομορφιά. Η εύξεινος-πολύξενος πόλη δεν είναι ούτε ουτοπία ούτε «δυστοπία», είναι η «συντοπία», ένα συνεχές ρίσκο γεμάτης συμβίωσης.

Zissis Skambalis

Head of the Directorate of the Folklife and Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

"Thessaloniki, a hospitable cosmopolis" is the title of the exhibition through which the Folklife and Ethnological Museum of Macedonia-Thrace participates in the events for Thessaloniki's jubilee as well as a "title" for the city that passed into modern times keeping in large part its urban promise: to fully and beautifully maintain collective life.

The exhibition attempts to track down this transition and to interpret the city's assimilating force. Indeed, Thessaloniki absorbed the shocks from dense and dramatic historical events and natural disasters and quadrupled in size in the past hundred years, as a *hospitable cosmopolis*, as bequeathed by the Hellenistic ecumenism that founded it and its Byzantine humanistic tradition: *nobody is cityless as long as there is Thessaloniki*; a negative definition -probably the most complete- of the urban phenomenon, when this deserves to be called a city. Formulated in the 14th century by scholar Nikephoros Choumnos, today it sounds relevant to the locals and encouraging to the new inhabitants, the recent "foreigners", so that they may open themselves to collective life.

The exhibition contains four sections, preceded by a short introduction, and ends with a video lasting a few minutes.

The first section introduces the broader environment and the particular geophysical ecumenicity that developed between the settlements alongside the shore and in the hinterland of the Thermaikos Gulf. This ecumenicity would pass to the city founded by Cassandros in 315 BC, in harmony with the Hellenistic ecumenicity; then, it would pass through the subsequent civilisations, Roman, Byzantine and Ottoman, at varying degrees of intensity, and would expand with new institutions, once Thessaloniki integrated the Greek State.

The second section begins in 1912, year of the beginning of the city's free life. However, the deep change in the way collective life was constituted actually started from the 1917 fire and the reconstruction of the destroyed city according to a state of the art plan, which included a modern design -the Hébrard plan- and the audacious management of the redistribution of the urban territory; these terms would then be adapted to the new conditions created by the settlement of the 1923 refugees, the "foreigners" of that time, when Thessaloniki became a *hospitable urban land*. The urgent housing problems accelerated the institutional procedures and a new building type, the apartment building, drastically rearranged private life and became a symbol of the modern residence. The *apartment building* was innovative and compatible with the desired densification of the urban fabric and the modern, fairer, organisation of society, but it ended up coinciding with the very intensive development of urban land and the shrinking of public space.

The transformation of the cityscape in less than a generation's time made the locals "foreigners" in their own city. This alienation is represented by the cityscapes of Thessaloniki by Loukas Venetoulis, one of which, "Dodekanisiou Street", can be seen in the exhibition. Two exhibition areas in this section refer to the unwillingness of the generation that had been born and raised in the pre-modern urban environment to follow the modern plan in terms of organising their home, by transferring the heavy and bulky furniture in small and low-ceiling apartments. These are the inaccessible 'mausoleum' with the dining set, and the practical kitchen, or, in other words, the claw feet and the Formica.

In the same section, we can see the transition from inns to hotels, the change in the hospitality buildings *par excellence* of cities. Between 1925 and 1935, a hundred new hotels were built representing a 6,000-bed capacity, many of which had ambitious preferences in terms of the eclecticism rule.

The second section ends with the innovative school architecture which appeared at the same time with apartment buildings in the early 1930s. The austere, white volumes of the schools which brought modernism to eclectic Thessaloniki enclosed the contemporary educational programme of modernity, i.e. the dissemination of education.

The third section presents the mass media of entertainment of modernity, cinema and television, and the new institutions of ecumenicity that the city dared to implement in 1926, the University and the Thessaloniki International Fair, which were added to the older infrastructure of ecumenicity of the city, its port. The city also supported the cinema, as an art, as a critical gaze on society, by organising a festival at the same time that the National Theatre of Northern Greece was established, in the early 1960. The Cinema Festival is represented by the Golden Alexander, the statuette for the first prize of the institution, while the Theatre by a mask from a play. In the same section, a device allowing for the mechanical reproduction of music, the barrel organ, and another allowing for the electric reproduction of music, the jukebox, are examples of the forms of entertainment in public spaces.

The last section includes two themes: the story of seven decades through costumes from performances of the National Theatre of Northern Greece, and the topic of population mobility. Urban life in Thessaloniki developed a reciprocal relationship with the Theatre, encouraging the women in the city to expand their clothing choices, while at the same time the Theatre's costume designers observed these women and were also inspired by them; this familiar game of presentation and representation made collective life more beautiful.

In the last exhibition area, the theme of the "foreigner" is revisited. The difficult historical times that Thessaloniki has had to go through, with the movements they caused, the transformation of a city which covered 900 hectares and had 158,000 inhabitants in 1912 to a city covering 6,000 hectares and having 800,000 inhabitants today, demonstrate that this city has maintained collective life, having assimilated four times its population in 100 years, and this ability is attributable to its inherent ecumenicity. However, collective life cannot be maintained without transcendental terms in its constitution. In the display cases, we have placed, *inter alia*, objects not necessary for eating or dressing, but necessary to support the immigrants' and the refugees' life in their place of relocation: charms, icons, photographs, objects found in the bundles and suitcases of the moving population.

In the same area, a popular song expresses the pain from the rupture of the link with the land in the modern city, where

the most sacred of land, the soil in which one is buried, has become expensive and has to be purchased. The rupture of the link with the place is an element of modernity and causes the alienation of people in cities. The concept of "foreigner" is not simply a matter of travelling documents, as it now also includes the locals, since the accelerated time of modernity has deprived them from the representations of collective life, the supports and the references to the city's landmarks; the time of modernity has changed the familiar space of childhood into something unfamiliar. This is the silent modern cityscape depicted by Venetoulas; cinematographer Takis Kanellopoulos decided to offer his resistance to the pressure of the time of modernity through his slow shots; Zoe Karelli placed on the urban scene an unknown but close "foreigner" by "correcting" the Biblical narrative, when daring to use the feminine article "ή" before the masculine noun "άνθρωπος" (man), in her poem «Η Άνθρωπος» (She Man) and to acknowledge that the passport to the transition to modernity is alienation and loneliness. Those three similar stances from three creators in Thessaloniki shed light on the paradox of modernity which makes the social fabric denser while at the same time alienating people.

However, the urban phenomenon, when it deserves to be called a city, builds on contradictions. Highlighting the "dark" aspects of modernity makes contemporary collective life real, has a favourable influence on it, and encourages it to search for its truth in the present time and to get to "deserve the city", i.e. claim its fullness and beauty, through its own representations. The hospitable cosmopolis is neither utopia nor "dystopia"; it is "syntopia", a continuous risk of full cohabitation.

Βιβλιογραφία/Bibliography

- Αγραφιώτου Π., (συνεργασία Μαρίας Λιάκου-Παπακωνσταντίνου), *Σχολεία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη, 1997
- Αντζουλότου-Ρετσίλα Ε., *Πολιτιστικά και Μουσειολογικά σύμμεκτα*, Αθήνα, 2005
- Ασδρακάς Σ., *Η Θεσσαλονίκη του 18ου αιώνα*, Αθήνα, 1996
- Baudelaire C., *Les fleurs du mal, Tableaux parisiens*, CXXIV, Le cygne, 1861
- Βελénης Γ., «Ιστορικές τομές στη μεταβυζαντινή αρχιτεκτονική της Θεσσαλονίκης», Φίλοι ΛΕΜΜ-Θ, *Θεσσαλονίκη 2300 χρόνια*, Θεσσαλονίκη, 1985
- Βελénης Γ., *Τα τείχη της Θεσσαλονίκης από τον Κάσσανδρο ως τον Ηράκλειο*, Θεσσαλονίκη, 1998
- Βελénης Γ., Αδόμ-Βελénη Π., *Αρχαία Αγορά Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη, 1997
- Βοκοτοπούλου Ι., *Οδηγός Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη, 1996
- Benevolo L., *Le origini dell'urbanistica moderna*, 1963
- Benevolo L., *Storia dell'architettura moderna*, 1973
- Benevolo L., *Corso di disegno*, 1975
- Benevolo L., *Η πόλη στην Ευρώπη*, μτφρ. Α. Παπασταύρου, Αθήνα, 1997, [*La città nella storia d'Europa*, 1993]
- Benjamin W., *Τα παιδικά χρόνια στο Βερολίνο το χίλια εννιακόσια*, μτφρ. Ι. Αβραμίδου, Αθήνα, 2005, [*Berliner Kindheit um Neunzehnhundert*, 1930]
- Braudel F., *Γραμματική των πολιτισμών*, μτφρ. Α. Αλεξάκης, Αθήνα, 1901, [*Grammaire des civilizations*, 1963]
- Childe G., *The Urban Revolution*, 1950
- Choay F., *L'urbanisme. Utopies et realites*, 1965
- Coulanges, Fustel de, *Η Αρχαία Πόλη*, μτφρ. Λ. Σταματιάδη, Αθήνα, 1991, [*La Cité Antique*, 1864], μετ. Λ. Σταματιάδη
- Δημιουλά Κ., *Χλόη Θερμοκηπίου*, Αθήνα
- Δούκα-Κομπιτογλου Α., *Εγώ, η άνθρωπος. Εμφυλές αναζητήσεις στην ποίηση της Ζωής Καρέλλι*, Θεσσαλονίκη, 2012
- Geertz C., *Η ερμηνεία των πολιτισμών*, μτφρ. Θ. Παραδέλλης, Αθήνα, 2003, [*The interpretations of Cultures*, 1973]
- Gerkan von A., *Griechische Städteanlagen*, 1924 (βλ. Tsioumis A.)
- Glotz G., *Η ελληνική πόλις*, μτφρ. Α. Σκελλारीου, Αθήνα, 1981, [*La cité grecque*, 1928]
- Ενάτη Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, *Η Θεσσαλονίκη και τα μνημεία της*, Θεσσαλονίκη, 1985
- Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας, *Νεώτερα Μνημεία της Θεσσαλονίκης*, 1985
- Ζηζιούλας Ι., *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπῳ κατά τους τρεις πρώτους αιῶνας*, Διατριβή επί διδασκαλίας, Αθήνα, 2009 (β. έκδ.)
- Zevi B., *Saper vedere l'urbanistica*, 1971
- Zevi B., *Architettura in luce*, 1972

- Zoja L., *Ο θάνατος του πλησίον*, μτφρ. Μ. Μελετιάδης, Αθήνα, 2011 [*La morte del prossimo*, 2009]
- Hoefner W., *Ιστορία της κατοικίας 5000 π.Χ.-500 μ.Χ.*, μτφρ. Η. Τσιριγκάκης, επιμέλ. ελλην. έκδ. Π. Αδάμ-Βελένη, Θεσσαλονίκη, 2005 [*Geschichte des Wohnes, 5000 v. Chr.-500 n. Chr.*, 1999]
- Θεοχάρης Δ., *Νεολιθικός Πολιτισμός*, Αθήνα, 1989
- Iliades Y., «The orientation of Byzantine Church in eastern Macedonia and Thrace», *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, vol. 6, n. 3, 2006
- Καλογήρου Ν., Η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης από τον Ernest Hébrard. Μια επέμβαση στον αστικό χώρο και την αρχιτεκτονική της πόλης. Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου «Νεοκλασική πόλη και Αρχιτεκτονική, 2-4/12/1983», Σπουδαστήριο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Α.Π.Θ.
- Καλογήρου Ν., *Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη, 1991
- Καλογήρου Ν. (επιμ.), *Θεσσαλονίκη 100+. Αρχιτεκτονική και Πόλη. Εκμοντερνισμοί και Προσαρμογές. Οδηγός Έκθεσης*. Οργάνωση: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος/Τμ. Κεν. Μακεδονίας, Τμήμα Αρχιτεκτονών της Πολιτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ./Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μουσειολογίας, Θεσσαλονίκη, 2012
- Καραδήμου-Γερόλυμπου Α., «Εκσυγχρονισμός και πολεοδομία στη Θεσσαλονίκη του 19ου αιώνα», Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου «Νεοκλασική πόλη και Αρχιτεκτονική, 2-4/12/1983», Σπουδαστήριο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Α.Π.Θ.
- Καραδήμου-Γερόλυμπου Α., *Η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917. Ένα ορόσημο στην ιστορία της πόλης και στην ανάπτυξη της ελληνικής πολεοδομίας*, Θεσσαλονίκη, 1985
- Καραδήμου-Γερόλυμπου Α., *Μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Θεσσαλονίκη και Βορειοελλαδικές πόλεις στο τέλος του 19ου αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 2004
- Καραδήμου-Γερόλυμπου Α., «Πολεοδομικός σχεδιασμός και προσφυγική εγκατάσταση: μια δύσκολη σχέση», Πρακτικά Ημερίδας 17-5-2008. *Η μεταμόρφωση της Θεσσαλονίκης. Η εγκατάσταση των προσφύγων στην πόλη (1920-1940)*, Θεσσαλονίκη, 2010
- Καραδήμου-Γερόλυμπου Α., Κουκούλα Κ., «Ιστορική εξέλιξη της πολεοδομικής νομοθεσίας και απόπειρες εκσυγχρονισμού της», *Τεχνική Ενημέρωση*, τ.31, 1984
- Καρέλλη Ζ., *Ποιήματα*. Επιμέλεια και ανθολόγηση Ξ.Α. Κοκόλης, Αθήνα, 1996
- Καυκούλα Κ., *Διάλεξη για την πολεοδομική εξέλιξη της Θεσσαλονίκης*, Βαφοπούλειο Πνευματικό Ίδρυμα, 1986
- Κίλεσοπούλου Κ., *Οι Καλές Τέχνες στη Θεσσαλονίκη κατά την περίοδο 1912-1967*, Θεσσαλονίκη, 2011
- Κολώνας Β., «Η αρχιτεκτονική του Art Déco στη μεσοπολεμική Θεσσαλονίκη», Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου «Νεοκλασική πόλη και Αρχιτεκτονική, 2-4/12/1983», Σπουδαστήριο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Α.Π.Θ.
- Κολώνας Β., «Ο εκλεκτικισμός, αρχιτεκτονική επιλογή των φορέων του εκσυγχρονισμού στη Θεσσαλονίκη», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 1990
- Κολώνας Β., *Θεσσαλονίκη 1912-1992. Οκτώ δεκαετίες νεοελληνικής αρχιτεκτονικής*, Θεσσαλονίκη, 1993
- Κολώνας Β., *Θεσσαλονίκη 1912-2012. Η αρχιτεκτονική μιας εκατονταετίας*, Κατάλογος Έκθεσης, Θεσσαλονίκη, 2012
- Κοχλίας, Μηνιαία έκδοση Τέχνης, Θεσσαλονίκη 1946-1948, Ε.Λ.Α., Αθήνα, 1983
- Κυριακίδου-Νέοτορος Α., *Λαογραφικά Μελετήματα*, Αθήνα, 1979
- Κωνσταντίνις Γ., *Θεσσαλονίκη 1913-1919*, Φωτογραφίες του Fred Boissonnas με ένα κείμενο του Daniel Baud-Bovy, Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, Θεσσαλονίκη, 1989
- Λάββας Γ., «Εισαγωγή», *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, τ. 7ος, Αθήνα, 1990
- Λάββας Γ., «Οι πόλεις των 'χριστιανικών βασιλικών': μια συμβολή στην πολεοδομία του Ανατολικού Ιλλυρικού», Πρακτικά 10ου Διεθνούς Συνεδρίου Χριστιανικής Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη, 1980
- Λαγόπουλος Α.-Φ., «Ο θρησκευτικός συμβολισμός της βυζαντινής πόλης», στο Α.-Φ. Λαγόπουλος (επιμ.), *Η ιστορία της ελληνικής πόλης*, Αθήνα, 2004
- Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, *Αστικό Ελληνικό Σπίτι Θεσσαλονίκης 1880-1912*, Κατάλογος Έκθεσης, Θεσσαλονίκη, 1985
- Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, Οικονομίδου-Μπότσοι Φ. (επιμ.), *Άνθρωποι και Αντικείμενα: Σχέσεις Ζωής*, Κατάλογος Έκθεσης, Θεσσαλονίκη, 2009
- Μοσκόφ, Κ., *Θεσσαλονίκη 1700-1912. Τομή της μεταπρατικής πόλης*, Αθήνα, 1973
- Μουτσόπουλος Ν., *Θεσσαλονίκη 1900-1917*, Θεσσαλονίκη, 1981
- Μουτσόπουλος Ν., «Το τέλος της μεταβυζαντινής αρχιτεκτονικής», Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου «Νεοκλασική πόλη και Αρχιτεκτονική, 2-4/12/1983», Σπουδαστήριο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Α.Π.Θ.
- Μπακιρτζής Χ., *Η βασιλική του Αγίου Δημητρίου*, Θεσσαλονίκη, 1986
- Mumford L., *The Culture of Cities*, 1938
- Mumford L., *The city in History*, 1961
- Νικονάνος Ν., «Οι βυζαντινές εκκλησίες της Θεσσαλονίκης», στο *Μακεδονία-Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη, 1980
- Παπαγιαννόπουλος Α., *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη, 1985
- Παπευθυμίου-Παπάνθιμου Α., Πλάλη-Παπαστερίου Α., *Οδοιπορικό στην προϊστορική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη
- Παπανικολάου Μ., «Σταθμοί στην καλλιτεχνική πορεία του Λουκά Βενετούλια». Κατάλογος της αναδρομικής έκθεσης Λουκά Βενετούλια, Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, Δεκέμβριος, 1985
- Park R., *The City. Suggestions for the Study of the Urban Environment*, 1925
- Ragon M., *Histoire mondiale de l'architecture et de l'urbanisme modernes*, 1971
- Rasmussen S.E., *Towns and Buildings*, 1951
- Renfrew C., *Η ανάδυση του πολιτισμού*, Αθήνα, 2006 [*The Emergence of Civilization*, 1972]
- Rossi A., *L'architettura della città*, 1966
- Σουέρεφ Κ., *Τοπογραφικά και Αρχαιολογικά Κεντρικής Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη, 2011
- Στεφανιδίου Α., «Μνημεία οθωμανικής αρχιτεκτονικής στη Θεσσαλονίκη», διάλεξη στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη, 5-5-2011
- Σωτηρίου Γ., και Σωτηρίου Μ., *Η βασιλική του Α.Δημητρίου Θεσσαλονίκης*, Αθήνα, 1952
- Smith C.T., *A Historical Geography of Western Europe before 1800*, 1967
- Steiner G., *Περί δυσκολίας*, μτφρ. Ν. Ρούσσος, Αθήνα, 2002. [*On difficulty and other essays*, 1978]
- Τέλλογλου Αλ., «Ο Λουκάς Βενετούλιας». Κατάλογος της αναδρομικής έκθεσης Λουκά Βενετούλιας, Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, Δεκέμβριος, 1985
- Tsioumis A., «Some remarks on the church orientation in the town of Thessaloniki», στον τόμο *Αφιέρωμα στη μνήμη του Σωτήρη Κίτσα*, Θεσσαλονίκη, 2001
- Φατούρος Δ., *Ίχνο Χρόνου*, Αθήνα, 2009
- Φιλιππίδης Δ., *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, 1984
- Frampton K., *Modern Architecture*, 1980
- Χαστάογλου Β., *Κοινωνικές θεωρίες για τον αστικό χώρο*, Θεσσαλονίκη, 1981
- Χαστάογλου Β., «Προσφυγική εγκατάσταση. Κοινωνικοί και πολεοδομικοί μετασχηματισμοί», Πρακτικά Ημερίδας 17-5-2008. *Η μεταμόρφωση της Θεσσαλονίκης. Η εγκατάσταση των προσφύγων στην πόλη (1920-1940)*, Θεσσαλονίκη, 2010
- Χατζηδόκης Μ., «Βυζαντινής Θεσσαλονίκης εγκώμιον», *Νέα Εστία*, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, Αθήνα, 1985
- Χεκίμογλου Ε., *Θεσσαλονίκη Τουρκοκρατία και μεσοπόλεμος*, Θεσσαλονίκη, 1996
- Χουζούρη Ε., *Η Θεσσαλονίκη του Πάργου Ιωάννη*, Θεσσαλονίκη, 2012
- Wycherly R.E., *How the Greeks Built Cities*, 1962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, πόλις εὐξείνος - πολύξενος

THESSALONIKI, a hospitable cosmopolis

ISBN 978-960-87188-